

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

131:2 • 2011

Så bra, då är vi överens!

ELISABETH ELGÁN* *Stockholms universitet*

Jag vill tacka Sophie Nyman och Lena Hejll från Historiska museet för att de tog sig tid att svara på min kritik av museets nya utställning om Sveriges historia. Precis som de skriver så vill en debattör ha mothugg.¹

Min poäng är att jag tycker att Historiska museet är ett bra museum och att några av basutställningarna är utmärkta men att just den nya utställningen var en besvikelse, av olika skäl. Ur den besvikelsen föddes tanken att Sverige, som många andra europeiska grannländer de senaste 20 åren, verkligen skulle behöva skaffa sig ett nytt historiskt museum, ett museum som täcker inte bara forntiden och medeltiden utan hela den period som vi brukar benämna historia.

Det är därför jag med stor tillfredsställelse kunde konstatera att Nyman och Hejll också tycker att vi behöver ett nytt museum för historia och inte anser tanken absurd att det skulle vara läge att driva frågan om att det existerande Historiska museet skulle få ett utökat uppdrag.

Det svenska kulturdepartementet och Historiska museet borde ta sig en titt på det tyska museet för historia, inrymt i det historiska Tyghuset på Unter den Linden i Berlin. Initiativet till ett museum för tysk historia togs av Helmut Kohl redan före den tyska återföreningen. Förslaget väckte mycket debatt, och det avvisades bland annat med argumentet att ett historiskt museum skulle stärka nationalismen. Men förslaget kom på banan och nya lokaler började byggas i Västberlin. Murens fall kom emellan och de tilltänkta lokalerna fick tas över av regeringen när den

* Docent i historia, ordf. i Svenska Historiska Föreningen

1. För mitt tidigare inlägg, se *Historisk tidskrift* 130:3 (2010) s. 493–495 och för Nymans & Hejlls svar, se *Historisk tidskrift* 131:1 (2011), s. 85–88.

flyttade till Berlin, och det historiska museet fick de fina lokaler jag just nämnde.

Det tyska historiska museets enorma basutställning är något så märkligt som en utställning om den historia som förde fram till det som i dag är Tyskland, utan nationalistiska inslag. De känsliga perioderna i tysk historia framställs på ett balanserat sätt och Tyskland sätts in i ett sammanhang där relationerna i närområdet – inte minst kriget – och gemensam påverkan understryks. De fantastiska föremålen som visas upp har rengjorts från tidens tand och besökaren får se dem såsom de torde ha sett sig då de var nya. De ger inte känslan av att historien alltid har varit smutsig, gammal och grå, utan att den, liksom vår samtid, är full av ting och företeelser att förundras över. Basutställningens föremål är inte överdrivet många men mycket väl valda, som till exempel en av de första bilarna och en av de första spinnmaskinerna. Det är fascinerande att se hur tunga bultar och klumpiga kugghjul tillsammans blir en maskin.

Tavlor, inte minst porträtt, utgör en stor del av basutställningen och här fyller porträttsamlingen en annan funktion än att vara just porträtt: den gör det möjligt att berätta den politiska historien och diskutera vem det var som bestämde och vilka som hade inflytande över det som blev Tyskland. På lättanvända datorer visas också fantastiska faksimil att bläddra i, liksom pedagogiska illustrationer av komplexa historiska skeenden.

Besökaren varnas av museet självt för att ett ordenligt besök på basutställningen kräver sex timmar, en snabbbrundtur minst en timma och en någorlunda hygglig tur fyra timmar. Själv tog det mig som skolad historiker fyra timmar att göra en snabbtur! Det säger något om basutställningens omfattning.

Den i Sverige så omskrivna Hitlerutställningen (nu avslutad) höll när jag besökte den också samma kvalitet. Med enkla medel och med ett klart och tydligt formspråk förmedlade den problematiken med det tyska folkets uppslutning bakom Hitler och de olika, men för det mesta tragiska, konsekvenser detta fick för majoriteten av den tyska befolkningen liksom för så många andra i Europa och världen. Med hjälp av ett genomtänkt urval av äkta föremål från tiden och en effektiv iscensättning öppnade Hitlerutställningen upp för en förståelse av vad som hände. Enligt uppgifter från kolleger vid Humboldtuniversitet hade museet

haft den goda idén att ge en ung historiker, som utifrån sin forskning tidigare producerat en intressant utställning om ett koncentrationsläger, uppdraget att genomföra Hitlerutställningen.

I både Nederländerna och Frankrike pågår nu också diskussionerna om nya historiska museer. Kollegerna i Nederländerna vädrade vid den nyligen genomförda världshistorikerkongressen i Amsterdam mycket kritik mot sådana projekt. Kritiken handlade, liksom tidigare i Tyskland, om att ett nationellt museum i historia riskerade att förstärka en nationalism som genom att skapa ett nationellt "vi" också riskerade att skapa ett nationellt utanförskap. I Frankrike har debatten om det planerade Maison de l'histoire de France också förts, men den överhängande frågan har där varit museets lokalisering. Museet verkar vara tänkt som ett museum med lokaler på flera ställen, av vilka en av de mest framträdande platserna skulle vara i Archives nationales (franska riksarkivet) nuvarande lokaler i ett gammalt palats i Paris Maraiskvarter. Arkivet, som redan nu tycker sig inte ha nog med plats för sina samlingar, skulle alltså tvingas utrymma en del av byggnaden, allt enligt en idé av president Nicolas Sarkozy.

Vad de här exemplen visar på är att frågan om ett nytt nationellt museum för historia kan väcka intressanta debatter. Argumentet att ett nationellt museum för historia skulle bli en nationalistisk demonstration är däremot befängt. Det finns ingenting som säger att det skulle behöva vara så. Utställningen om Sveriges historia på Historiska museet visar på att det går att berätta ett lands historia utan att skapa ett vi. För även om jag är kritisk till mycket i utställningen så uppskattade jag att Sveriges historia bitvis beskrivs som den historia om mycket ojämlika förhållanden som den är. En fördjupad variant skulle i mycket större utsträckning kunna belysa Sverige och Finlands gemensamma historia i ett liknande perspektiv: Vem bestämde över vem i Finland? Kan man se Finland som en erövrad och sedermera med Sverige inkorporerad provins? Samma tråd går att plocka upp vad gäller svenska besittningar runt Östersjön och på andra håll i världen, även om de sistnämnda blev kortvariga. Att se på Sverige på ett sådant sätt ger oss en svensk ingång till världshistorien: Vilka grupper i Sverige försökte spela med i historiens världsmaktssystem? Vad var motivet bakom deras ambitioner och hur framgångsrika var de? Fanns det motstånd mot Sveriges politik över haven? Krigen i den svenska historien behöver också belysas tydligt:

Varför ingick Sverige i olika samarbeten med syfte att föra krig? Varför accepterade stora grupper i Sverige krigen? Vem hade makt att motsätta sig krigandet? Forskningen har svaren på många av frågorna, men åskådliggörandet av frågorna och svaren kräver ett annat sätt att tänka. Det är ett museums uppgift.

Som jag skrev i mitt tidigare inlägg, tycker jag att ett litet land som Sverige, med en inte alltför originell eller komplicerad historia, först och främst skulle vara betjänt av en basutställning om världens historia från det att människor utvandrade från Afrika fram till i dag. I en sådan utställning skulle sedan Sveriges plats i världen kunna belysas. Tillfälliga utställningar skulle kunna tjäna samma pedagogiska syfte som Forum för levande historia gör i dag. Det är inte orimligt att tänka sig att om det hade funnits ett dylikt museum när diskussionen om svenska skolungdomars bristande kunskaper om Förintelsen kom upp, så hade kanske Forum för levande historia aldrig behövts.

Jag menar alltså att det finns mycket som talar för att Sverige borde skaffa sig ett nytt nationellt museum för historia. Behovet av att komplettera skolans bristande historieundervisning vad gäller kunskap om den faktiska historien är ett av argumenten, museernas roll för att initiera viktiga debatter i ett demokratiskt samhälle ett annat.